

zisztencialista szemléletmódnak megfelelően, több szöveghely számolja föl a rendőrállamként értelmezett birodalmi felépítmény és a *mindenkori* világ remélhető elvi különbségét. Néhány példa: „A szó bizonyos átfogó értelmében — jegyezte meg [Eugen Hoch tartományi rendőrigazgató] — mindannyian ártatlanul szenvedünk, ami lényegében ugyanazt jelenti, mint ha jó keresztények módjára beismernénk, hogy mindannyian bűnösök vagyunk. [...] Uraságod ügyében sajnos nem az ártatlanság bizonyosodott be, hanem a gyanúnak nem sikerült oly mértékben bebizonyosodnia, hogy elmarasztaló ítélet épülhetett volna rá.” [25.]; „Említettük már, hogy legfőképpen a vád hiánya keltette fel a gyanút Johann B.-vel szemben, és a világ akkori berendezkedéséből következik, hogy minél messzebbre menekült, annál közelebb került a bukáshoz.” [100–101.]; „Johann B.-t elítélni lehetetlenség volt, szabadon bocsátani szintén lehetetlenség volt.” [116.]; „A világmindenség polgára úgy botorkált le a széles márványlépcsőn, mintha egy vasrúddal fejbe kólintották volna. Életének jelentős része azzal telt, hogy szeretett volna bejutni különböző helyekre — palotákba, hivatalokba, szalonokba —, más része pedig azzal, hogy szeretett volna kijutni különböző helyekről — börtönből, vizsgálati fogságból, kényszerlakhelyről —; mindezt már megszokta. De a világmindenség, melyből most egy kis ízelítőt kapott, nem volt megszokható.” [255.] stb.)

A regény címe az olvasó kíváncsiságának fölkeltésére éppúgy igencsak alkalmas, mint a mű cselekményirányainak s jelentés-összefüggéseinek emblematikus összefoglalására. A Minerva (szobrának) hollétére a történet több pontján reflektáló elbeszélői szólam nem pusztán elbeszél, de — természetesen — elhallgat, sejtet és kérdez is. A Minerva-motívum a mindenkori emberi gyarlósággal s a történelem vak erőivel szembehelyezett (illetőleg azoknak kiszolgáltatott) kulturalitás, racionalitás és humanitás jelképes megjelenítésének *csaknem* didaktikusan pontos eszköze. (A motívum érthetőségét árnyalja — s a didaxis iskolás logikáját is távol tartja a szöveg komplex világától —, hogy Carl Gustav Carus, a szász király udvari orvosa a „Bacconi”/„Bocvani” agyában megbúvó bölcsességet mindközönösen tumorként azonosítja...) Ám, úgy hisszük, több is annál. Több, ha figyelembe vesszük, hogy a bölcsesség (istennőjének) búvóhelye, egy lehetséges, a cím és a mű viszonyát újraértő olvasatban, *maga a regény*. A címben jelölt fogalom tehát a címmel el látott — a „bölcsesség elrejtőzésének éveit”-ről (218.) beszámoló — szöveg maga. Vagyis az elbeszélés, az értelmezés s végső soron a *nyelv* (a

nyelvi műalkotás) volna az, ami képes menedéket nyújtani, rejteket biztosítani a szellem sérülékeny egzisztenciájának. Márpedig ebben az értelemben a rejtekező bölcsesség sorsa az olvasatra, az olvasóra van bízva...

Jelen recenziónak a *Jacob Wunschwitz igaz történetére* (ez Márton László 1997-es regénye volt) rájátszó címe nem csupán rájátszás, s reményeink szerint nem is csupán játék. Inkább annak az olvasástapasztalatnak a kiemelése, mely végül azt mondatja velünk: a *Minerva búvóhelye* — többek között — éppen arról beszél, hogy *nincs „igaz”* történet, mert — megfelelő nézőpontból tekintve — *minden* történet „igaz” (lehet). Csak ki kell nyitni a könyvet. Csak el kell olvasni a regényt. Csak kinek-kinek meg kell találnia a számára rendelhető nézőpontot; s azzal együtt, aminek elvesztése-megtalálása a mű talán legfőbb tétje, saját olvasói énjét, önmaga létesülésének módját a nyelv alapította létezésben. Megtalálni vagy elveszíteni: „Linzország”-ban (228.) egyik sem lesz könnyű. (Jelenkor, Pécs, 2006)

HALMAI TAMÁS

MÁTYUS ALIZ: KÓMADÁR ZUGLÓBAN

Sajátos világ tárul elénk az író-szociográfus Mátyus Aliz új könyvét olvasva, melyet múlt és jelen, álom és valóság, külső és belső történet, élet és irodalom kettőssége hat át. A novellákban különböző idősíkok és helyszínek keresztezik egymást, „a közös múlt képei életre kelnek és kivetülnek a jelenre, el a jövőig”. Az emléképeken keresztül feltáruznak a személyes múlt eseményei, és kibontakoznak az emberi kapcsolatokat meghatározó belső történések is. Az elbeszélő számára nem a cselekmény a fontos, hanem az események háttérében álló motiváló tényezők, az élethelyzetek keltette személyes reflexiók, érzések, gondolatok. Önvallomás ez a novelláskötet, egyes szám harmadik személyben. Az elbeszélő kívülről figyelni önmagát, életét és emlékeit; a novellákban megjelenő életrajzi elemek, a külső referenciával bíró mozzanatok így válnak újraélt valósággá, elbeszélte történeté, irodalmi alkotássá.

A mű középpontjában az elbeszélte hős személyes történetét meghatározó anya-fiú kapcsolat áll, a még kisfiú és a már kamasz Bence alakja, hiszen „mindent neki köszönhet. Megduplázott életét, újraélt gyerekkorát és minden pillanatot, amióta rászegeződhet a figyelme. Sose süttetné magát nélküle gerendának szögelve a vasvári sáncon. Sose melegítené át csontjait a nap. S a tudástól, hogy egyszer ennek vége, sose járna

át, mint egy rángás, egy szempillantásnyi időbe zárt zokogás." A novellákban rendszerint egy fénykép, ajándékba kapott könyv, egy dallam és egy verssor, egy helyszín vagy egy álom indítja el az önreflexiót, a múlt leírását és a szereplők köré szerveződő kapcsolatok mélységeinek feltárását. A minden mást felülíró anyaszerp mellett kibontakozik a szerelem, férfi és nő fájdalmas, mégis megnyugvást hozó kapcsolata, találkozás és elválás, megtartás és elengedés drámája, a baráti kapcsolatok adta bizonyosság és a testvéri szeretet. Az élők mellett fontosak a halottak is: az elsiratott szülők és a hozzájuk kapcsolódó emlékképek, a meghalt barátok, az elmulasztott cselekedetek, minden és mindenki, aki „életem egy darabja” volt.

A novellákban kirajzolódik a vidéki és a budapesti életér, a leégett tanyaház és az olykor élhetlenné váló, mégis védelmet nyújtó zuglói lakás képe. Az önmagukban is teljes novellák szervesen illeszkednek egymáshoz: az újra és újra felbukkanó szereplőkről egyre többet tudunk meg, az emberi kapcsolatok árnyaltabbá válnak, a látszólag motiválatlan részletek a helyükre kerülnek, a megélt és újraélt események elnyerik értelmüket. A kötetet irodalmi, zenei és képzőművészeti utalások szövik át, az elbeszélő olvasmányélményeken, verssorokon keresztül szól hozzánk. Megjelenik Párizs, Firenze és Róma, a szereplőkre nagy hatást gyakorló Michelangelo, valamint József Attila alakja. A szövegekben jelen lévő szimbólumok — fa, víz, különböző terek, vagy éppen a kötet címéül választott kómadár — a személyes sors kifejezőivé, a szereplők egyéni szimbólumaivá válnak.

A mű saját keletkezésének történetét is feltárja, az írás során egyik kép idézi fel a másikat, az olvasó különös asszociációs játék részesévé válik. Az olykor tömör, máskor sokszoros összetételekben, halmozásokban bővelkedő, valamint a magyar mondatrend felállításában megnyilvánuló sajátos prózastílus intenzív olvasói jelenlétet, aktív befogadói munkát igényel.

A *Szeretettel tükrözve* című novellából kibontakozó ars poetica a többi írás megértéséhez is kulcsot ad: „Amit írt, maga miatt írta. Ha valamit ki kellett adnia magából, jobb volt, ha megírta. Persze mint az összes szörnyűséget, szeretettel tükrözve.” Számomra a *tükrözés* Mátyus Aliz írásművészetének lényegét fejezi ki: tükrözi a múltat a jelenben, az emlékeket az átélés pillanatában, a másik embert önmagában, miközben saját sorsán keresztül beszél az Emberről. (*Orpheusz*, Budapest, 2005)

ÉRFALVY LÍVIA

MÁRAI SÁNDOR: MÁRCIUS

Márai félelmetesen termékeny író volt, s egészen fiatal korától az újságírást is magas fokon művelte. Első cikkeiről ugyan „megfeledkezett”, a Tanácsköztársaság idején, elsősorban a Vörös Lobogóban írt bírálatairól és beszámolóiról sosem tett említést, jöllehet egy tizenkilenc éves fiatalembert aligha ítéltünk el, mert pályakezdése eufóriájában oda írt, ahová éppen lehetett, ráadásul ifjúkori lázadásaihoz bizonyos mértékig illettek egyes kommunista eszmék.

Kakuzsi B. Péternek, a Márai-kutatás eddig is sok értéket előbányászó képviselőjének köszönhetjük, hogy összegyűjtötte és jegyzetelve kiadta Márai jórészt ismeretlen cikkeit, amelyeknek java része az említett Vörös Lobogó mellett az írónak sokáig fórumot biztosító Kassai Naplóban jelent meg. Bizonyára megvan a magyarázata, hogy ezeket sosem gyűjtötte egybe. Ennek aligha feledekenysége a magyarázata, hiszen szelektív emlékező tehetséggel rendelkezett: levelében például arról tudósított, soha nem írt a Nyugatba sem, ami persze nem felel meg a valóságnak, hiszen itt jelent meg egyebek mellett mesteri Török Gyula-nekrológia is.

A cikkeket gondozó Kakuzsi B. Péter előszava gondosan feltárja az ifjú Márai írásművészetének és szemléletmódjának legfontosabb jellemzőit. Kiemelném ezek közül remek ironiáját, amely a legkülönfélébb általa tárgyalt jelenségeknek is sajátos akusztikát kölcsönöz. (Ez később regényeiben és naplóiban is jellemző tulajdonsága, nem volt könnyesen azonosuló író, elég ritkák nosztalgiaival átszőtt beleérzésének olyan példái, mint a *Szindbád hazamegy*.) A másik érdekesség, hogy bármilyen témáról meggyőzően, szellemesen tudott írni.

Persze akadtak olyan beszámolói is, amelyeket érthető okokból felejtett el, hiszen később merőben másként értékelt bizonyos törekvéseket. *Mi lesz az írókkal?* címmel 1919. április 2-án jelent meg tudósítása Lukács György népbiztosnak az írókat érintő elképzeléseiről. A magyar írók szakszervezetét megalapítani szándékoznak Lukács „kataszteri bizottság” felállításáról beszélt, melynek az a feladata, hogy feltérképezze, kik az írók. A másik bizottság a munkátlan írókat segíeyezné és „a munkához juttató feladatokat végzi el”. A későbbi Márai aligha lelkesedett volna ilyen ötletekért, az pedig nyilván felzaklatta volna, hogy az állam irányítsa az írók tevékenységét. Hogy a témák preferálása mit takar, azt meg lehetett ismerni az ötvenes évek első részének irányított irodalmából (amelynek sejtelve is elegendő volt, hogy Márai pánikszzerűen meneküljön el), a „kataszter-